

A mediális igék elsajátításának folyamata, avagy a nonakkuzativitási csapda hipotézise

Bene Annamária

A nonakkuzativitási hipotézis (Pelmutter 1978) szerint az intranszitiv igéknek két altípusa létezik: az unergatív (magyarul bennható) igék ágensi grammatikai alannal rendelkeznek és cselekvést fejeznek ki (*fut, beszél, hegedül*), a nonakkuzatív (mediális) igéknek pedig patiensi grammatikai alanyuk van, ennél fogva történést, valamilyen állapotot vagy állapotváltozást jelölnek (*hajlik, van, süil*). Az intranszitiv igék ilyen felosztása nem csupán az elméleti nyelvészetben váltott ki egy időben vitákat, hanem az alkalmazott nyelvészetben is, ott is elsősorban a második nyelv elsajátítása mikéntjét kutatók körében. Ennek következtében Oshita (2001) az angolt, az olaszt és a kínait L2-ként tanulók körében végzett kutatásai alapján megfogalmazta az ún. nonakkuzativitási csapda hipotézisét (Unaccusative Trap Hypothesis), amely a mediális igék elsajátításának folyamatát hivatott leírni. E szerint a hipotézis szerint a mediális igéket a második nyelvet tanulók elsőre bennhatókként azonosítják, s ahhoz, hogy megtanulják megkülönböztetni őket a bennhatóktól, és tudják helyesen használni a különböző nyelvtani szerkezetekben, egy háromlépcsős tanulási folyamaton kell keresztül menniük.

A nonakkuzativitási csapda hipotézise alapjául az ún. leképező szabályok szolgálnak. Levin–Rappaport Hovav (1996) négy leképező szabályt fogalmazott meg:

- A közvetlen okozót leképező szabály az ige külső argumentumának leképezésére szolgál, pontosabban az ige által kifejezett esemény közvetlen okozójának meghatározására. Magyarán, ez a szabály bennható igékre alkalmazható.
- Az irányított változást leképező szabály a belső argumentumot azonosítja, egészen pontosan azt, amelyen végbemegy az ige által kifejezett változás. A magyarban ez a szabály érvényes a mediálisokra és a tranzitív állapotváltozás igékre, de pl. az angolban csak az irányított változást kifejező nonakkuzatívokra.
- A létezést leképező szabály az ige direkt belső argumentumát határozza meg, s olyan mediálisokra vonatkozik, amelyek létezést, megjelenést vagy eltűnést fejeznek ki.
- Az alapeseti leképező szabály azt mondja, hogy az az argumentum, amelyre nem érvényesek a előbbi leképező szabályok, az ige direkt belső argumentuma.

Levin és Rappaport Hovav úgy tartják, hogy ezek a leképező szabályok univerzális és veleszületett szabályok, Oshita (2001) szerint viszont csupán az anyanyelv-elsajátítás folyamatában érvényesülnek maradéktalanul, egy második nyelv elsajátításakor már nem. Az angolt, az olaszt és a kínait második nyelvként tanulóknál azt tapasztalta ugyanis, hogy a nyelvtanulás kezdeti szakaszában, amely tulajdonképpen azonos a mediális igék háromlépcsős elsajátításának első lépcsőfokával, egy ötödik leképező szabály működik, amelyet Egyetlen argumentumot leképező szabálynak (Single Argument Linking Rule) nevezett el. Ez a leképező szabály azt sugallja a második nyelvet tanulónak, hogy ha egy igének egyetlen kötelező NP argumentuma van, akkor az mindig az adott ige külső argumentuma lesz. Ez a szabály nem veleszületett szabály, hiszen csak második nyelvet tanulóknál működik, és semmiképpen sem helyes, ugyanakkor azáltal, hogy a második nyelv tanulásának kezdeti szakaszában téves mélyszerkezetet társít a mediálisokhoz, ugyanolyan, amilyennel a bennhatók rendelkeznek, okozza azt, hogy a második nyelvet tanulók kezdetben a mediális igéket bennhatókként azonosítják, ami miatt számos téves nyelvtani struktúrát hoznak létre. A Levin–Rappaport Hovav-féle leképezési szabályok a mediális igék megkülönböztetése tanulásának második lépcsőfokán lépnek működésbe. Ekkor történik a mediális igék helyes mélyszerkezetének megtanulása, bár ezen a szinten

a szintaktikai szerkezetek továbbra is helytelenek; ez a hiba, a hipotézis szerint, csak a tanulási folyamat legvégén lesz kiküszöbölve.

Az eddig leírtak a már említett nyelveket tanulóknál tapasztaltakra vonatkoznak. Jómagam arra vagyok kíváncsi, hogy érvényesül-e a nonakkuzatívítási csapda hipotézise a magyart második nyelvként tanuló szerb anyanyelvűeknél. A vizsgálati alanyok a Belgrádi Egyetem Filológiai Karán magyart idegen nyelvként tanuló másod-, harmad- és negyedéves hallgatók. Ők egyetemi tanulmányaik előtt sohasem találkoztak a magyar nyelvvel, ezért esetükben nem feltételezhetünk sem helyesen, sem tévesen rögzült nyelvtani szerkezeteket. Ebből ered ennek a vizsgálati csoportnak a másik előnye, az, hogy ha a nonakkuzatívítási csapda hipotézise tényleg működik minden olyan nyelvben, amely ismeri az intrazitív igék kettős felosztását, akkor esetükben, feltételezésem szerint, biztosan tetten érhető a mediális igék elsajátításának háromlépcsős folyamata.

Szakirodalom

Levin, Beth, Malka Rappaport Hovav 1996. *Unaccusativity: At the syntax-lexical semantics interface*. Cambridge, MIT Press.

Oshita, Hiroyuki 2001. The Unaccusative Trap in Second Language Acquisition. *Studies in Second Language Acquisition* 23/2: 279-304.

Pelmutter, David 1978. *Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis*. In: Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. Berkeley, Berkeley Linguistics Society. 157-189. pp.